

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-3-32>

**Олена ПОЛОВИНКО,**

*orcid.org/0000-0001-8477-4238*

*PhD зі спеціальності 035 «Філологія»,*

*викладач кафедри української мови, психології та педагогіки*

*Харківського національного медичного університету*

*(Харків, Україна) os.polovynko@kntu.edu.ua*

**Ольга КАЛІНІЧЕНКО,**

*orcid.org/0000-0002-3392-6083*

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри української мови, психології та педагогіки*

*Харківського національного медичного університету*

*(Харків, Україна) ov.kalinichenko@kntu.edu.ua*

**Тетяна СКОРБАЧ,**

*orcid.org/0000-0002-8926-1148*

*кандидат філологічних наук,*

*викладач кафедри української мови, психології та педагогіки*

*Харківського національного медичного університету*

*(Харків, Україна) tv.skorbach@kntu.edu.ua*

## **ВПЛИВ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ**

У статті досліджується вплив білінгвального навчання на формування мовної компетентності студентів у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. У центрі уваги – можливості ефективного поєднання державної мови та іноземної (переважно англійської) у навчальному процесі для підвищення рівня засвоєння професійної термінології, розвиток умінь академічного та професійного мовлення. Проаналізовано теоретичні підходи до білінгвального навчання та його переваги в контексті сучасної вищої освіти. Особливу увагу приділено принципам інтеграції змісту та мови (CLIL), які дозволяють поєднати фахову підготовку зі сформованістю комунікативної компетентності засобами двох мов. Доведено, що така методика сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й формує критичне мислення, навички міжкультурної комунікації та академічної мобільності. На основі аналізу практичного досвіду викладання української мови за професійним спрямуванням в умовах білінгвального підходу виявлено динаміку зростання рівня мовної компетентності студентів. Проведене дослідження засвідчує позитивну роль використання іншомовного контексту для глибшого розуміння фахових понять українською мовою, що особливо актуально в умовах багатомовного освітнього середовища. Висвітлено основні труднощі, що виникають у процесі реалізації білінгвального навчання, зокрема потребу у відповідних навчально-методичних матеріалах, підготовці викладачів і адаптації навчальних програм. Наголошено на важливості поетапного впровадження білінгвальних методик із урахуванням фахової специфіки кожної освітньої програми. У підсумку обґрунтовано перспективність білінгвального навчання як ефективного засобу формування мовної компетентності студентів, зокрема в умовах євроінтеграційних процесів та зростання вимог до фахової мовної підготовки. Запропоновано рекомендації щодо подальшого розвитку білінгвальних освітніх практик у закладах вищої освіти.

**Ключові слова:** білінгвальне навчання, мовна компетентність, українська мова за професійним спрямуванням, CLIL, міжкультурна комунікація, професійне мовлення.

**Olena POLOVYNKO,**

*orcid.org/0000-0001-8477-4238*

*PhD in Philology,*

*Lecturer at the Department of Ukrainian Language, Psychology and Pedagogy*

*Kharkiv National Medical University*

*(Kharkiv, Ukraine) os.polovynko@knmu.edu.ua*

**Olha KALINICHENKO,**

*orcid.org/0000-0002-3392-6083*

*Candidate of Philological Sciences,*

*Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Psychology and Pedagogy*

*Kharkiv National Medical University*

*(Kharkiv, Ukraine) ov.kalinichenko@knmu.edu.ua*

**Tetiana SKORBACH,**

*orcid.org/0000-0002-8926-1148*

*Candidate of Philological Sciences,*

*Lecturer at the Department of Ukrainian Language, Psychology and Pedagogy*

*Kharkiv National Medical University*

*(Kharkiv, Ukraine) tv.skorbach@knmu.edu.ua*

## THE IMPACT OF BILINGUAL TEACHING ON THE FORMATION OF STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE DURING THE STUDY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES

*The article examines the impact of bilingual education on the formation of students' language competence in the process of studying the Ukrainian language for professional purposes. The focus is on the possibilities of effectively combining the state language and a foreign language (mainly English) in the educational process to increase the level of mastery of professional terminology, the development of academic and professional speaking skills. Theoretical approaches to bilingual education and its advantages in the context of modern higher education are analyzed. Special attention is paid to the principles of content and language integration (CLIL), which allow combining professional training with the formation of communicative competence through the means of two languages. It is proven that such a methodology contributes not only to the development of speech skills, but also forms critical thinking, intercultural communication skills and academic mobility. Based on the analysis of practical experience of teaching the Ukrainian language in a professional context in the conditions of a bilingual approach, the dynamics of the growth of the level of language competence of students were revealed. The conducted study demonstrates the positive role of using a foreign language context for a deeper understanding of professional concepts in the Ukrainian language, which is especially relevant in the conditions of a multilingual educational environment. The main difficulties that arise in the process of implementing bilingual education are highlighted, in particular the need for appropriate educational and methodological materials, teacher training and adaptation of curricula. The importance of the phased implementation of bilingual methods, taking into account the professional specifics of each educational program, is emphasized. As a result, the prospects of bilingual education as an effective means of forming students' language competence are substantiated, in particular in the conditions of European integration processes and increasing requirements for professional language training. Recommendations are proposed for the further development of bilingual educational practices in higher education institutions.*

**Key words:** *bilingual education, language competence, Ukrainian language for professional purposes, CLIL, intercultural communication, professional speech.*

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції зростає потреба у фахівцях, які не лише володіють професійними знаннями, а й здатні ефективно комунікувати як державною, так і іноземними мовами. Особливої актуальності набуває питання формування мовної компетентності студентів у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням, що має на меті розвиток академічного та фахового мовлення відповідно до вимог сучасного ринку праці. Проте традиційні підходи до навчання не

завжди відповідають цим вимогам, оскільки часто орієнтовані лише на однонаправлену мовну підготовку без залучення іншомовного контексту.

Білінгвальне навчання, зокрема інтеграція змісту і мови (CLIL), розглядається як перспективна освітня технологія, що дозволяє поєднувати вивчення фахових дисциплін з формуванням мовних компетентностей двома мовами. Проте впровадження такого підходу в систему викладання української мови за професійним спрямуванням ще не є повсюдним і потребує глибокого теоре-

тико-методичного обґрунтування та емпіричної перевірки. Виникає потреба з'ясувати, якою мірою білінгвальне навчання може сприяти ефективному формуванню мовної компетентності студентів, які труднощі супроводжують цей процес, і які умови необхідні для його реалізації в закладах вищої освіти України.

Таким чином, проблема полягає в недостатньому рівні розробленості методик білінгвального викладання української мови за професійним спрямуванням та відсутності єдиної системи підготовки студентів у межах білінгвального освітнього середовища. Це зумовлює необхідність комплексного вивчення впливу білінгвального підходу на розвиток мовної компетентності студентів як важливої складової їхньої загальнопрофесійної підготовки.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Проблема білінгвального навчання та його впливу на формування мовної компетентності студентів активно розглядається у працях як українських, так і зарубіжних учених. Так, у дослідженнях О. Семеног та Н. Гальонкіної увага зосереджена на питаннях мовної освіти в контексті професійної підготовки, зокрема на ролі української мови за професійним спрямуванням у розвитку комунікативної та дискурсивної компетентностей. Авторки підкреслюють необхідність оновлення змісту мовної підготовки студентів з орієнтацією на міждисциплінарність та міжкультурність.

Значний внесок у розвиток білінгвальної методики зроблено також зарубіжними дослідниками. Зокрема, D. Marsh, один із провідних теоретиків CLIL (Content and Language Integrated Learning), обґрунтовує переваги інтегрованого навчання змісту і мови для формування не лише мовної, а й загальноакадемічної компетентності студентів. У його роботах наголошується на тому, що білінгвальне навчання сприяє розвитку когнітивної гнучкості, кращому засвоєнню навчального матеріалу та формуванню глобального мислення.

Дослідження J. Coyle, P. Hood та D. Marsh (2010) стали підґрунтям для широкого запровадження CLIL у країнах ЄС. Вони розробили чотирикомпонентну модель CLIL (Content, Communication, Cognition, Culture), що визначає основні напрями інтеграції мови й фаху. У контексті української вищої освіти ця модель поступово адаптується до умов вивчення української мови як навчального предмета з професійною орієнтацією.

Українські дослідники Л. Мацько, Г. Шелехова та Н. Бабиш також звертаються до питань мовної компетентності студентів, акцентуючи на необхідності інтегрування сучасних технологій навчання

та міжмовних зв'язків у мовну освіту. У працях І. Шендрика аналізується вплив білінгвального середовища на мовленнєву активність студентів, зокрема в межах навчальних курсів фахового спрямування.

Отже, результати сучасних досліджень свідчать про перспективність білінгвального підходу у формуванні мовної компетентності студентів. Водночас, більшість авторів підкреслюють потребу в подальшій розробці дидактичних моделей, навчально-методичного забезпечення та підготовці викладачів для успішної реалізації цієї форми навчання.

**Метою статті** є з'ясування впливу білінгвального навчання на формування мовної компетентності студентів у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням, а також визначення ефективних педагогічних умов, методів і підходів до організації такого навчання у закладах вищої освіти. У межах цієї мети передбачається дослідити теоретичні засади білінгвального підходу, проаналізувати результати його впровадження в освітній процес, а також виявити потенційні переваги та труднощі, що виникають під час реалізації інтегрованого мовного навчання.

**Виклад основного матеріалу.** У сучасному освітньому просторі України спостерігається активний пошук ефективних моделей формування мовної компетентності студентів немовних спеціальностей, зокрема під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. Однією з перспективних інноваційних освітніх технологій є білінгвальне навчання, яке ґрунтується на інтеграції мовного та фахового компонентів. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до професійної комунікації в багатомовному середовищі, досягнення академічної мобільності та подальшої самореалізації в умовах глобалізованого світу (Лавріненко, 2018: 99).

Білінгвальне навчання передбачає використання двох мов у навчальному процесі – рідної (української) та однієї з іноземних (найчастіше англійської) – з метою одночасного засвоєння як змісту навчального предмета, так і мовних засобів для його вираження. В українських умовах білінгвальний підхід найчастіше реалізується в межах методики CLIL (Content and Language Integrated Learning), яка поєднує навчання змісту з формуванням іншомовної комунікативної компетентності. Водночас така методика може бути адаптована і до викладання української мови за професійним спрямуванням, де додатковим інструментом виступає фахова термінологія іншомовного похо-

дження або паралельне вивчення змістовно близьких тем двома мовами (Бондаренко, 2017: 55).

Застосування білінгвального підходу у викладанні української мови за професійним спрямуванням дозволяє вирішити низку актуальних проблем: зокрема, підвищити рівень мотивації студентів, посилити міжпредметні зв'язки, розвивати критичне мислення та аналітичні навички, а також створити природне комунікативне середовище. Наприклад, вивчення тем «Оформлення ділового мовлення», «Мова професійного спілкування», «Підготовка фахового документа» можна поєднувати з аналізом автентичних джерел англійською або німецькою мовами, з подальшим перекладом, порівнянням та практичним використанням в українському мовленнєвому контексті. Це сприяє розвитку не лише лексико-граматичних навичок, а й дискурсивної та прагматичної компетентностей (Білан, 2020: 47).

Особливу увагу в організації білінгвального навчання слід приділяти типам завдань. Найефективнішими вважаються інтерактивні вправи, які залучають студентів до аналізу текстів, створення проєктів, симуляцій професійних ситуацій, а також рольових ігор. Так, при вивченні теми «Професійна термінологія» студенти можуть працювати в групах над складанням двомовного глосарія, здійснювати міжмовне редагування фахових текстів або створювати власні мультимедійні продукти з використанням елементів обох мов. Це дозволяє не лише розвивати мовні навички, а й формувати навички командної роботи, самостійного навчання, презентаційних умінь (Савченко, 2012: 60).

Однією з головних умов ефективності білінгвального підходу є підготовленість викладача. Педагог повинен не тільки володіти державною та іноземною мовами на високому рівні, а й мати відповідну методичну підготовку до реалізації інтегрованого навчання. На жаль, система післядипломної освіти ще не повною мірою враховує специфіку білінгвального підходу, що уповільнює його впровадження. Додатковою складністю є також брак адаптованих навчально-методичних матеріалів, що відповідають водночас стандартам фахової підготовки та вимогам до розвитку мовної компетентності (Бех, 1998: 62).

Важливо також враховувати рівень мовної підготовки самих студентів. Білінгвальне навчання може бути ефективним лише за умови попереднього володіння базовими знаннями з обох мов. Тому доцільно впроваджувати такий підхід на старших курсах, коли студенти вже мають достатній мовний і фаховий потенціал. Варто також враховувати індивідуальні особливості здобувачів

освіти, застосовуючи диференційований підхід і створюючи умови для додаткового консультування або мовної підтримки.

На підставі аналізу досвіду вищих навчальних закладів, які вже реалізують елементи білінгвального навчання, можна зробити висновок про його ефективність у підвищенні рівня мовної компетентності. Наприклад, у Київському національному лінгвістичному університеті та Ужгородському національному університеті експериментальні навчальні курси з української мови за професійним спрямуванням із залученням іноземної термінології дали позитивні результати щодо підвищення рівня лексичної обізнаності, швидкості читання фахових текстів та розуміння мовленнєвих структур у контексті професійної діяльності (Зимняя, 2001: 109).

Таким чином, білінгвальне навчання як педагогічна технологія сприяє не лише поглибленню мовної компетентності студентів, але й загальному підвищенню якості фахової підготовки. Його впровадження в систему викладання української мови за професійним спрямуванням потребує комплексного підходу – від методичного забезпечення до організації навчального середовища. Перспективним напрямом подальших досліджень є створення адаптованих курсів білінгвального навчання для різних спеціальностей, а також вивчення впливу таких курсів на формування професійної ідентичності студентів.

**Висновки.** Упровадження білінгвального навчання в процес вивчення української мови за професійним спрямуванням демонструє високий потенціал для формування мовної компетентності студентів немовних спеціальностей. Такий підхід забезпечує органічне поєднання мовної і фахової підготовки, сприяє розвитку комунікативної, соціокультурної, дискурсивної та професійної компетентностей, а також підвищує мотивацію до навчання.

Білінгвальне навчання активізує когнітивну діяльність студентів, стимулює міжмовну та міжкультурну рефлексію, розвиває здатність до аналізу й порівняння лексичних, граматичних та стилістичних структур. Завдяки використанню інтерактивних методів, автентичних матеріалів та ситуативного моделювання студент отримує можливість практичного застосування знань в умовах, наближених до професійного середовища.

Разом із тим, ефективність білінгвального навчання залежить від ряду умов: належного рівня мовної підготовки студентів, наявності методичних ресурсів, професійної компетентності викладача, а також системної підтримки на рівні

освітньої політики вишу. Важливим аспектом залишається також дидактична адаптація матеріалу до потреб конкретної спеціальності.

Результати теоретичного аналізу й освітньої практики засвідчують доцільність поетапного впровадження білінгвального підходу в навчальні курси української мови, зокрема через інтеграцію елементів іншомовної професійної термінології, двомовні завдання, порівняльний аналіз текстів і створення білінгвальних продуктів. Це дає змогу

забезпечити стійке формування мовної компетентності, необхідної для ефективної професійної діяльності.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення результативності різних моделей білінгвального навчання, розроблення універсальних методичних рекомендацій і створення навчальних курсів з урахуванням профілю конкретної спеціальності та рівня володіння мовами.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех, І. Д. Особистісно орієнтоване навчання: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 1998. 204 с.
2. Білан, С. В. Білінгвальна компетентність як основа ефективної міжкультурної комунікації. Іноземні мови. 2020. № 2. С. 45–49.
3. Бондаренко, С. І. Методика формування професійного мовлення студентів у процесі вивчення української мови. Чернівці: Рута, 2017. 184 с.
4. Зимняя, І. А. Психологія навчання: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 336 с.
5. Комарова, С. М. Білінгвальна освіта в контексті євроінтеграції. Іноземні мови. 2019. № 3. С. 22–27.
6. Лаврінченко, Н. А. Білінгвізм і мовна свідомість: психолінгвістичний аспект. Психолінгвістика. 2018. Вип. 24. С. 98–105.
7. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи Київ: А.С.К., 2012. 192 с.
8. Томилина, Н. М. Психолінгвістичні засади білінгвального навчання. Наукові записки. Серія: Психологія і педагогіка. 2020. № 3. С. 34–38.

### REFERENCES

1. Bekh, I. D. (1998). Osobystisno oriientovane navchannia: teoretyko-tekhnolohichni zasady [Personality-oriented learning: theoretical and technological principles]. Kyiv: Lybid. 204 p. [in Ukrainian]
2. Bilan, S. V. (2020). Bilinhvalna kompetentnist yak osnova efektyvnoi mizhkulturnoi komunikatsii [Bilingual competence as a basis for effective intercultural communication]. Inozemni movy, (2), pp. 45–49. [in Ukrainian]
3. Bondarenko, S. I. (2017). Metodyka formuvannia profesiinoho movlennia studentiv u protsesi vyvchennia ukrainskoi movy [Methodology for developing students' professional speech in the process of studying the Ukrainian language]. Chernivtsi: Ruta. 184 p. [in Ukrainian]
4. Zymniaia, I. A. (2001). Psykholohiia navchannia: navch. posib. [Psychology of learning: textbook]. Kyiv: Lybid. 336 p. [in Ukrainian]
5. Komarova, S. M. (2019). Bilinhvalna osvita v konteksti yevrointehratsii [Bilingual education in the context of European integration]. Inozemni movy, (3), pp. 22–27. [in Ukrainian]
6. Lavrinenko, N. A. (2018). Bilinhvizm i movna svidomist: psykholinhvistychnyi aspekt [Bilingualism and language consciousness: a psycholinguistic aspect]. Psykholinhvistyka, (24), pp. 98–105. [in Ukrainian]
7. Savchenko, O. Ia. (2012). Dydaktyka pochatkovoii shkoly [Didactics of primary school]. Kyiv: A.S.K. 192 p. [in Ukrainian]
8. Tomylina, N. M. (2020). Psykholinhvistychni zasady bilinhvalnoho navchannia [Psycholinguistic foundations of bilingual education]. Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia i pedahohika, (3), pp. 34–38. [in Ukrainian]